

CSAPODY MIKLÓS

Magister sanctæ memoriae

Móra Aranykoporsójának főhőse után már életében a *szent emlékezés mesterének* mondták, mikor Bálint Sándor távozásával Péter László maradt, aki *A szerette Városról* a legtöbbet tudja. Azt tartotta, Szeged legnagyobb kincse a múltja, meg is tett mindent, hogy átörökítse, akkor is, ha gyakran úgy érezte, félretéve szétaprózza magát. A „hitványabbik” Szegeddel fél életén keresztül kényszerült küzdeni, neve azonban már a hatvanas évekbeli Juhász Gyulakritikai kiadás idején a *filológus* szinonimája lett. Életműve az új magyar művelődés egyedülálló teljesítménye; 1945-től szinte haláláig megjelent ötödfélezer irodalomtörténeti, nyelvészeti, néprajzi műve, a helytörténeti kutatást is előmozdító szerkesztői-bibliográfusi tevékenysége tetemesen gazdagította a szegedi művelődéstörténetet és a magyar kultúrát.

A forradalom leverése, börtönhónapjai után, mert a rendszerváltozásig politikailag megbízhatatlannak minősítették, megakadályozták, hogy folytathassa a nyelvészeti intézetben 1946-ban, diákkorában kezdett egyetemi pályafutását. Majdnem félszázad múlva díszpolgárként azt mondta, ha nem két évvel, de két évtizeddel korábban kaphatott volna katedrát, tanítványokat is nevelhetett volna. Mégis volt az időnek néhány évnyi rése, amikor az újvidéki bölcsészek után a szegediek közül is lehettek (volna) tanítványai.

1974 őszén Sopronból Szegedre kerülve éppen akkor megjelent munkái, a *Szeged irodalmi emlékhelyei* és a *Szeged utcanevei* voltak vezetőim, velük ismerkedtem Tömörkény és Juhász Gyula, József Attila, Radnóti Miklós nyomaival, lakóhelyeivel. Bálint Sándornak a régi várost megidéző peripatetikus sétái mellett Péter Lászlónak ezek a könyvei lettek modern, még „papíralapú” szemináriumom. Nemsokára Ilia Mihály vitt el hozzám a Somogyi-könyvtár Tiszára néző napsütötte sarokszobájába. Élénk tekintetű, bajszos-kecskeszakállas, mértéktartóan jókedvű, a hetvenes évekbeli hétköznapi eleganciánál jobban öltözött férfira emlékszem, aki ö-zve, szabatos mondatokban beszélt. A Somogyit ő is, mint a sajátját használta, mint „nevelő iskoláját” Bálint Sándor a Tömörkény utcából, vagy mint múzeumát Csatkai Endre Sopronban. Szóregi, Szerb utcai dolgozószobájának falain szigorúan válogatott könyvtárat tartott, amelyet már gimnazistaként úgy gyarapított, ahogy 1945-ben, másodéves bölcsész korában javasolta az egyetem diákújságjában. Milyen könyvet vegyen a hallgató? Előbb a szükségeset, az összes költemény-kiadásokat, másodszer a hasznosat, szakkönyvet: tudományt és művészetet, és csak aztán a szórakoztatót, regényt, szépirodalmat.

Néha sürgős adatokért kerestük fel Bálint Sándorral, aki, mivel nem volt telefonja (tévéje sem, de volt mesés lemezgyűjteménye), ha hirtelen meg akart tőle kérdezni valamit, a levélnél gyorsabb volt a híd alatti Tisza-parti séta. Péter László ugyanis a modern magyar irodalomtörténet és filológia országos tekintélye volt, a szegedi nagyok, Dugonics és Kálmány, Móra, József Attila és főképpen Juhász utánozhatatlan szorgalmú mindentudója. „Pol Pot megye” éppen csak megtűrte, de a figyelő-dossziés „író, múzeumkutató” neve elé jelentéseikben az állambiztonságiak is aggályosan kiírták a doktort. Szeged élő lexikonját sokan akarták elszigetelni, a könyvtárba bezárva tudni. Sokan irigyelték kollégái közül, akik bár a háta mögött

szigorú és hűvös, humortalan vagy csak távolságtartó, kedélytelen embernek mondták, megbízható segítségért mégis mindig hozzá fordultak. Értéktudata, meggyőződése korán megszilárdult, lelkes volt és következetes, ám látszólag ritkán jött lázba.

Szigorú igényességét hamarosan közelről is megtapasztalhattam. Előbb Juhász költészetéről, később textológiából tartott előadásain és szemináriumán, ez utóbbin négy éven át olykor egyszemélyes hallgatóságaként, amikor már hagyták. Nem azért engedték órákat tartani, hogy tudását tanítványoknak adva át iskolát teremtsen, hanem mert a modern magyar irodalomtörténeti tanszék Ilia sugalmazására őt akarta megbízott előadónak szegedi éveim szerencséjére. Szemináriumait maga is tartotta olyan fontosnak, hogy önletrajzában felemlítse őket.

Kedden délután tartotta óráit Somogyi-könyvtári munkaszobájában, és bár Juhász lírájából nem kellett vizsgázni, alaposan kikérdezte, amit „leadott”. Nem neheztelt mulasztásaimért, annál inkább számon kérte textológiai feladványainak helyes megoldását. Mivel vonzott hasznos, kezdetben száraznak talált tudománya, emlékeztem ókoriak és modernek textológiai nézeteire, Vitéz János vitatható szöveggondozói gyakorlatától Gyulai Pálig, aki először adta ki Vörösmartyt tudományos apparátussal. Volt már gyakorlatom a felidőzésben kezdő bölcsészkoromból, amikor az első héten annyit sem tudtam, miben különbözik előadás és szeminárium, ezért másodjára megtanultam közkedvelt tanárunk, a fiatalon meghalt Merényi László első reneszánsz előadását, aztán meglepett, hogy a számonkérés elmaradt. Péter László tanár úrnál azonban éppen akkor jártam jól, ha szemináriumait is végigjegyzeteltem az első órában, mielőtt elém tette az újabb rejtélyeket, a majdhogynem olvashatatlan, összevissza javított, központosítás nélküli kéziratokat. Ez volt a próbafeladat, néhány oldalnyi Tömörkény- és Móra-szövegek, Juhász-, József Attila-versek kritikai kiadásra való előkészítése. Máskor Radnóti- és Kosztolányi-xeroxokat adott, segítségül pontokba szedve, követendő és kirívó ellenpéldákkal illusztrálva népszerű és kritikai szövegkiadás különbözőségét.

A textológiát a mű értelmezését szolgálni hivatott, „az írásbeli alkotások összehasonlító történeti vizsgálatának elméleti-módszertani kérdéseivel foglalkozó tudományként” határozta meg, a filológia részét képező szövegtudományként. Egy életre megtanította a kritikai közlés öt klasszikus K-ját: *komplexitás, kronológia, korrekció, kodifikáció, kommentár* (ez utóbbin belül keletkezéstörténet, tárgyi és szómagyarázat) miben állását. Megmutatta Illyés Gyula hozzá írt levelét, melyben Juhász „irredenta” költeményeinek durva megcsonkításán háborgott a költő (ami a cenzúra műve volt, nem az övé és nem Iliáé). Megmutatta, mi fán terem, hogyan készül bibliográfia és repertórium. Megtanultam tőle, hogy az írónak nem a temetése, nem a gyászpompa, hanem a jó kritikai kiadás adja meg a végtisztességet. Nemsokára megkérdezte, mit olvasok, min dolgozom, mit tudok „a soproniaktól”, hiszen levelezett Csatkai Endrével, ismerte a Bálint Sándor távoli tanítványaként vallási néprajzot kutató plébánosunkat, Hetényi Jánost is. Gyakran övott indexbe be nem írható, egyetemen, szövegtonon túli figyelmeztetéseivel, tanácsaival.

Ötvenedik születésnapját elhallgatta előttünk, és bár hallgatója voltam, kerek évfordulója nem tűnt fel, hiszen mindig ott volt munkaszobájában, állandóan és elérhetően, éppen úgy, mint Bálint Sándor, az egyetemen Ilia Mihály. De már a hatvanadikon, 1986. január végén, egy barátságosan, borongós napon annál többen köszöntöttük a Dóm téri új Somogyi félhomályos földszinti termében, a tiszteletére szervezett, féllegális hangulatú felolvasáson. Munkásságáról itt kapta kezébe az első, már akkor bő két és félezer tételt magában foglaló, Apró

Ferenc készítette bibliográfiát, egy példányos emlékkönyvébe az erdélyi magyar irodalom első antológiájáról, a *Tizenegyekről* adtam nem egészen odaillő dolgozatomat.

Amikor a köztünk lévő harmincévnyi korkülönbség összezsugorodott, besorolt a barátai közé. Már nemcsak kérdezett, maga is beszélt családjáról, diákkoráról, pályakezdéséről és a Tiszatájáról, '56-ról és a hatvanas évekről. Rám bízta volna a Juhász-kritikai máig hiányzó zárókötetét, de nem akadt kiadó. Telefonon, levélben, e-mailben (a legelső filoszok közé tartozott, aki már a nyolcvanas években számítógépen dolgozott) kért és küldött adatokat, lektorálta kézírataimat, opponensem volt, mindig tele kérdésekkel, javasolt megírandókkal, parlamenti témákkal. Bemutattuk egymás könyveit, Ilia Mihállyal hármásban olvastuk régi szaglórainkról írott jelentéseit. Amikor Bartók felvidéki nyomait kutatva egy ismeretlen kottakézirat hollétét sejtette, tudva, hogy másnap Brüsszelbe megyek, a szőregi kertben üldögélve megbízott a felkutatásával (meg is találtam). Hetvenedik, nyolcvanadik, kilencvenedik születésnapját is Szegeden és Szőregen ültük meg, ahol, ha a nyári hónapokban néztünk be hozzá, hófehér trikóban, színes kockás rövidnadrágjában, kerti ágyán Szabó Lőrincet vagy a sajtót olvasva várta érkezésünket. Időről időre átnéztük a ház mögötti tágas, meszelt falú régi füstölőt, hátha akad még benne számomra valami; mint afféle nyári könyvtárban, ott tartotta rég hozzáférhetetlen könyveinek, szegedi kiadványainak fölös példányait. Mosolygós és előzékeny házigazda volt, telve szeretettel, érdeklődéssel, jóakarattal, nemcsak szállással várt, étellel-itallal kínált, más is érdekelte. Jól esik rá visszagondolnom, mennyire szívén viselte sorsom alakulását, hetven-, nyolcvanévesen is segíteni próbált.

Mondják, az ember valódi énje öreg korában mutatja meg magát, mindenesetre, akiket fiatalon jónak ismertem, később sem lettek gonosszá. Ő sem változott meg, csak még inkább kimutatta megbecsülését, ragaszkodását. Hosszú élete végén nem a haláltól félt, hanem attól, mi lesz vele, ha már nem lesz képes olvasni és írni. Megadatott neki, hogy utolsó heteiben mindent félretéve ép elmével olvashatta a Szentírást. Gyászjelentését is maga fogalmazta: nyelvünk és művelődésünk hűséges ápolója szellemét életében átadta, és örökségül hagyja a magyar népnek.

Egyik óráján az írásjelek stiláris erejéről beszélt. A pontról és a jól használt hármaspont-ról azt mondta, az első az egyértelmű, biztos lezárást jelöli, a második sokértelmű, bizonytalanságot sugall, az író ilyenkor olvasójára bízta a folytatást. Péter László jól használta az írásjeleket, de sokféle talentumát is, hogy tehetségével, szorgalmával hasznára lehessen nemzete irodalmának, anyanyelvének, kultúrájának. Földi élete lezárult; ha ez volna az emlékezés utolsó mondata, ide pont kellene. Életműve is lezárult, folytatóra vár; ez a zárómondat, de a végére nemcsak a helyesírás miatt nem kerül hármaspont.